

מזוזה בגובה הפתח בבסיסים

סרן, הרב עז קאפח – רב חטיבה 188

- א. הקדמה
- ב. מקום המזוזה בפתח
- ג. שיטת הרא"ש
- ד. שיטת הרי"ף והרמב"ם
- ה. פסיקת ההלכה
- ו. סיכום

א. הקדמה

כתב הרמב"ם¹: מצות עשה מן התורה לקבוע מזוזה בפתחינו, שנאמר² "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך". והחיוב הוא בין בפתחי יחיד ובין בפתחי ציבור³, ואפילו בלשכת פלהדרין בהר הבית היתה מזוזה, כיון שהכהן הגדול היה ישן שם בשבעת הימים שקודם ים הכיפורים⁴. ברכים מבסיסי צה"ל אנו נתקלים בבעיה חוזרת של חוסר במזוזות, ואף על פי שהרבנות הצבאית משתדלת לקבוע שוב ושוב, ניכר כי המזוזות אינן שורדות לאורך שנים. חלק מבעיה זו נובע⁵ מהעובדה שהצבא משתמש במיטות קומותיים, שהחיילים מרכיבים להעבירן מחדר לחדר, ובעת ההכנסה וההוצאה המזוזות נופלות.

מצב זה יוצר 5 בעיות:

א. ביזוי שם מן השמות הקדושים (החמורה ביותר).

וכן נפסק להלכה⁶:

"כל המאבד שם מן השמות הקדושים הטהורים שנקרא בהם הקדוש ברוך הוא לוקה מן התורה, שהרי הוא אומר בעבודת כוכבים ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לה' אלקיכם".

1 ספר המצוות עשה טו.

2 דברים ו, ט.

3 רמב"ם הלכות תפילין מזוזה וס"ת פרק ו הלכה ח.

4 יומא יא, א. רמב"ם שם הלכה ו.

5 לדברי רס"פ א, רס"פ ב, רס"פ ג וכו'.

6 רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ו הלכה א.

אמנם כתב הכסף משנה⁷ דדוקא מחיקה ישירה אסורה:

"לא תעשון כן לה' אלהיכם עשייה הוא דאסור גרמא שרי".

אך הזהירות מלגרום לשם ד' להיות מוטל, חלילה, באשפה מוכאת כבר בדברי חז"ל⁸:
 "בתלתא בתשרי בטילת אדכרתא מן שטריא, שגזרה מלכות יון שמד שלא להזכיר שם שמים על פיהם, וכשגברה מלכות חשמונאי ונצחום התקינו שיהו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות. וכך היו כותבים: בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון. וכששמעו חכמים בדבר אמרו: למחר זה פורע את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה, וביטלום. ואותו היום עשאוהו יום טוב".

וכן פסק הרמ"א לגבי האיסור לגרום בזיון לשם ה"⁹:

"ואסור לכתוב שם לכתחלה שלא בספר, דיוכל לבא לידי בזיון".

ובשו"ת אגרות משה¹⁰ בירר שכוונת הרמ"א שהדבר אסור באופן מוחלט, אע"פ שנכתב בלשון לכתחילה, ואע"פ שהוא רק גרם:

"ודאי שאסור לרמ"א לכתוב אף בשעת הדחק והפסד מרובה וצורך מצוה".

ב. ביזוי כתבי הקודש.

לענין כבוד המזוזה כתב בעל משנה הלכות¹¹ כי יתכן שמרוב הזהירות בכבוד המזוזה העדיפו בעבר שלא לשים מזוזה אלא בפתח הבית, וז"ל:

"ובאמת כי חשבתי כי אולי זה היה טעם המנהג בזמן המהרי"ל שלא הניחו מזוזה רק על הדלת החיצונה כיון שהיו להם ילדים קטנים והיו מטנפים כמה פעמים הבית והיה בזיון להמזוזה וכעין שפסקו בבית נשים והיה קשה להיות נזהר בקדושתן כל כך, וצריך עיון".

ג. אי קיום מצות מזוזה.

כיון שהצבא הוא מערכת גדולה ובירוקרטית, והבעיה חוזרת על עצמה שוב ושוב, נמצא פעמים רבות שידוע שאין מזוזה במקום מסוים, ופעמים אף ניתן באופן מידי לקבוע, אלא שמחמת טרדות היחיד או המערכת, ומסיבות שהזמן גורמן, הדבר נדחה ובינתיים מקום

7 שם הלכה ו.

8 ראש השנה יח, ב.

9 יורה דעה סימן רעו סעיף יג.

10 יורה דעה חלק ב סימן קלד.

11 חלק ו סימן כד.

החייב במזווה נותר ללא המזווה והמצוה לא מתקיימת. וכבר נאמר לעיל שהחובה קיימת גם על הציבור, וממילא גם על המערכת הצבאית.

ד. מגורים ללא מזווה.

כתב הגר"ע יוסף¹²:

"בס' תולדות אדם להגר"ז הובא, כי פעם אחת בא בערב שבת למלון, וכשנגש אל פתח הבית ראה שהמזווה למטה משליש העליון, (שזה נחשב כאילו אינה) ולא היה שהות ביום לתקן אותה. ולא נכנס לבית עד שהוכרח בעל הבית להפקיר את הבית הפקר גמור בפני שלשה. ע"כ... (ומביא שם קושיות מהר"ח פלאג'י שאינו מקבל סיפור זה)... לפי עניות דעתי יש לומר שמכיון דמזווה חובת הדר. ובעל הבית היה ישראל, נתחייב במזווה לכולי עלמא, ואסור ללון שם אפילו לינת עראי. ולא דמי לבית שלא היה דר שם ישראל כלל, דאכתי לא חשיבא דירה... הכא כבר נתחייב הבית במזווה ותו לא פקע. וכן מצאתי בשו"ת ארץ צבי (סי' צ) שנסתפק בזה, וצידד גם כן לחייב מטעם הנזכר לעיל".

אמנם מסקנת הדברים בסוגיא זו הינה ככל הנראה שאין איסור על החיילים להשתמש במגוריהם ללא מזווה, אך אין זה נושא הדיון כאן, ובכל אופן ודאי שאין זה מצב רצוי.

ה. נזק כספי.

ודאי שבאובדן קבוע של מזוזות וקביעת חדשות ישנו גם נזק כספי מצטבר, והרכנות הצבאית משקיעה בנושא זה כספים רבים. אין להשוות נזק זה כמובן לדינים החמורים שהוזכרו לעיל, וביחס להוצאות מערכת גדולה יהיה אולי מי שיטען שאין זו הוצאה גדולה, אבל לענ"ד פשוט שמחובתנו להשתדל בכספי ציבור אלו שלא לבזבזם ככל הניתן, וכל עוד שרידות המזוזות בצבא רחוקה מאד משרידותן בבית הפרטי, יש לחפש פתרונות למנוע בזבוז זה. בדרך כלל אנו קובעים את המזווה בתחילת השליש העליון של הפתח, או (פוק חזי מאי עמא דבר¹³) מעט מעליו. דלת סטנדרטית בארץ גובהה 206 ס"מ¹⁴. מיטת קומותיים תקנית גובהה

12 שו"ת יביע אומר חלק ב, יורה דעה סימן כא.

13 כאן המקום להעיר על תופעה משונה זו: נדמה לי שרוב מוחלט של הציבור נוהג בפועל לקבוע את המזווה מעט מעל לתחילת השליש העליון. כשמודדים, מגלים בד"כ כי תחילת השליש נמוך משציפינו. א"כ – אם רוצים לנקוט כרמב"ם וכמרן, יש למדוד ולהנמיך את המזוזות, וכדברי רש"י "ימדוד מלמטה שני שלישי הפתח", ואם נוקטים כראשונים שסוברים לכתחילה שכל השליש העליון ראוי, ניתן להגביה עוד, כפי שהיה נהוג בחלק מקהילות אשכנז. ואולי למעשה מניחים את המזווה או בגובה העיניים – "וכל עת שיכנס ויצא יפגע ביחוד שמו של הקב"ה ויזכור אהבתו", או בגובה הכתפיים כירושלמי, וא"כ – הנח להן לישראל שאם לאו נביאים הן, בני נביאים הן.

14 אתרי קבלנים. בהגדרות החוק – תקנון התכנון והבניה, המינימום יהיה 198 ס"מ.

160 ס"מ¹⁵. השליש העליון מתחיל בגובה 138 ס"מ, ולכן המיטות פוגעות במזוזות. מכל הקדמה זו, חשבתי שנכון לנהוג במסגרת הצבאית לקבוע את המזוזות גבוה ככל הניתן, וכדלקמן:

ב. מקום המזוזה בפתח

מיקום המזוזה בפתח נידון במסכת מנחות¹⁶:

"אמר רבי זירא אמר רב מתנא אמר שמואל: מצוה להניחה בתחלת שלישי העליון, ורב הונא אמר: מגביה מן הקרקע טפח, ומרחיק מן הקורה טפח, וכל הפתח כולו כשר למזוזה".

ישנה מחלוקת, אם כן, האם מקומה של המזוזה הוא בכל חלל הפתח, למעט הקצוות, או שדוקא בתחילת השלישי העליון. עוד נראה מפשט הדברים, שרבי זירא דיבר לכתחילה - "מצוה" - ולא מבואר בדבריו מה הדין בדיעבד, ורב הונא קובע אף בדיעבד - "כשר למזוזה" - ומשמע שהקצוות פסולים. אמנם הגמרא מקשה על הבנה זו:

"מיתיבי: מגביה מן הקרקע טפח, ומרחיק מן הקורה טפח, וכל הפתח כולו כשר למזוזה, דברי רבי יהודה; רבי יוסי אומר: וקשרתם וכתבתם, מה קשירה בגובה, אף כתיבה בגובה. בשלמא לרב הונא, הוא דאמר כר' יהודה, אלא לשמואל דאמר כמאן? לא כר' יהודה ולא כר' יוסי!".

נראה מכאן שרבי יוסי הצריך את המזוזה דוקא בגובה הפתח, ושמואל (רבי זירא) שהצריך בתחילת השלישי אינו כאף אחד מהם. ומתוצת הגמרא:

"אמר רב הונא בריה דרב נתן: לעולם כרבי יוסי, ומאי תחילת שלישי העליון דקא אמר? להרחיקה, שלא להרחיקה מן הקורה של מעלה יותר משלישי¹⁷".

כפי גרסת הגמרא לפנינו, מסקנת הגמרא שכוונת שמואל היא כדברי רבי יוסי, ובא ללמדנו שהגובה אליו התכוון ר' יוסי הוא כל השלישי העליון של הפתח, וכשאמר שמואל 'תחילת' השלישי העליון התכוון שעד שם מותר להרחיק ולא יותר. כך גם מסביר רש"י את כוונת הגמרא 'להרחיקה', אף על פי שנראה מדבריו שלא גרס משפט זה.

15 אתר מכון התקנים הישראלי.

16 דף לג, א.

17 משפט זה נתון במחלוקת גרסאות.

ג. שיטת הרא"ש

את דברי ר' יוסי הכורך בין קשירה (=תפילין) לכתיבה (=מזוזה) מסביר רש"י:
 "מה קשירת תפילין בגובה הראש¹⁸ - כדאמרי' בהאי פירקא מקום שמוחו של
 תינוק רופס.

אף נתינת מזוזה בגובה הפתח - ומשמע סמוך לתקרת הפתח יניחנה".

וכך פוסק הרא"ש על אתר:

"א"ר זירא אמר רב מתנה אמר שמואל מצוה להניחה בתחילת שליש העליון,
 פי' שלא ירחיק מן המשקוף יותר משליש גובהו של פתח. אבל יכול לתתה
 בגובהו של פתח עד המשקוף".

מדברי הרא"ש נראה שהבין כרש"י, ופוסק להלכה כשמואל אחרי הסבר הגמרא שדבריו
 כדעת ר' יוסי. בנוסף עולה מדברי הרא"ש שדבריו של רב הונא שהם כר' יהודה נדחו לגמרי,
 ומותר לכתחילה לקבוע את המזוזה בכל השליש העליון עד המשקוף. ויותר נכרים בזה דברי
 הסמ"ג שכתב¹⁹:

"עוד שם רבי יוסי אומר וקשרתם וכתבתם מה קשירה בגובה אף כתיבה בגובה,
 ושיעור הנחתה מן התקרה עד שליש העליון ויותר על שליש לא ירחיקנו מן
 התקרה".

כלומר מביא להלכה רק את דברי ר' יוסי ללא שמואל, וכפירוש הגמרא שמקום המזוזה
 מתחיל מן התקרה ונמשך עד לתחילת השליש העליון.

ד. שיטת הרי"ף והרמב"ם

ומאידך הרי"ף בהלכותיו²⁰ מצטט רק את דברי שמואל:

"א"ר זירא אמר רב מתנה אמר שמואל מצוה להניחה בתחלת שליש העליון".

כפי שראינו בהבנת רש"י והרא"ש - הגמרא משנה את משמעות דברי שמואל, ואם כן אין
 מקום לכתבם כפשוטם ללא הערה. לכן נראה לענ"ד שהרי"ף אינו מפרש את הגמרא כשיטה
 זו²¹, ונראה יותר לשייך את שיטתו לשיטת הרמב"ם כדלקמן.

18 נראה שרש"י גורס 'בגובה הראש'.

19 עשין סימן כג.

20 הלכות קטנות לרי"ף (מנחות) - הלכות מזוזה ה, ב.

21 הב"י כולל בסוף דבריו את שיטת הרי"ף והרא"ש כאחד, וכ"כ השלה"ג על הרי"ף, אמנם נראה שם
 שדבריהם מוסבים על סוף דברי הרמב"ם - האם מותר לקבוע המזוזה בטפת העליון. אך לגבי הקביעה

כתב הרמב"ם בהלכות תפילין מזוזה וספר תורה²²:

"והיכן קובעים את המזוזה... בתחלת שלישי העליון של גובה השער, ואם קבעה למעלה מזה כשרה, והוא שירחיקנה מן המשקוף טפח".

וכפי שראינו את פשט הגמרא, אינו מובן:

א. הלא הסברנו כי שמואל אינו מתכוון דוקא לתחילת השלישי העליון, אלא ממנו והלאה!

ב. אדרבה - מדברי ר' יוסי שדרש כתיבה 'בגובה' נשמע שנכון לקבוע כמה שיותר גבוה!

ג. הלא הדעה שצריך להרחיק טפח היא דעת ר' יהודה, והוא סובר שכל הפתח כשר - אם כן כמי פסק?

מרן בבית יוסף²³ מסביר את הגמרא לדעת הרמב"ם:

"ומימרא דרבי זירא הכי משמע דמצוה להניחה לכתחלה בתחלת שלישי העליון בדוקא ורבי יוסי איירי היכא דבדיעבד קבעה למעלה מזה כשרה כל שהיא בגובה, ולפי זה כי אמרינן ומאי תחלת שלישי העליון דקאמר להרחקה, היינו לומר דמעיקרא היה סלקא דעתיה דרבי זירא בתחלת שלישי העליון דוקא קאמר ולא למעלה ולא למטה ומשום הכי הוה קשיא ליה דלא אתי כרבי יוסי, ומשני דשפיר אתי כרבי יוסי ולא אתא לאפוקי אלא למטה אבל למעלה כשרה כרבי יוסי. ומיהו לכתחלה מצוה להניחה בתחלת שלישי העליון".

כלומר, כשמדייקים בלשון הגמרא עולה כי דברי רב הונא ושמואל נאמרו במישור הלכתחילה - 'מצוה', ואילו דברי ר' יוסי, הדורש מפסוק, נאמרו באופן מוחלט, כלומר בדיעבד, וזה אף מתאים למחלוקתו עם ר' יהודה, שדבריו נאמרו בלשון של דיעבד - היכן 'כשר' לקבוע. ואת קושיית הגמרא מסביר מרן שתחילה סברנו שדברי רבי זירא הם מוחלטים - דוקא בתחילת השלישי, ולכן שמואל אינו כאף תנא, ולמסקנה דבריו לכתחילה ומסכים לר' יוסי האוסר בדיעבד למטה משלישי, ועדיין לכתחילה צריך לקבוע בתחילת השלישי.

הסבר זה מתרץ את שתי הקושיות הראשונות, ולפי הסבר זה עדיין לא נאמר מקורו של

לכתחילה בתחילת השלישי הביא רק את מחלוקת הרמב"ם והרא"ש, ולענ"ד מסתימת הרי"ף משמע שכוונתו כרמב"ם.

22 פרק ו הלכה יב.

23 יורה דעה סימן רפט.

שמואל מדוע דוקא בתחילת השליש²⁴. בישוב הקושיא השלישית כותב מרן בכסף משנה על הרמב"ם שם:

"ומשמע לרבינו דלא פליגי רבי יוסי ורבי יהודה אלא בלמטה משליש העליון אבל למעלה ד"ה צריך להרחיקה מן הקורה טפח והכי משמע מדאמר רבי יוסי מה קשירה בגובה אף כתיבה בגובה וכי היכי דקשירה דהויא בגובה הזרוע²⁵ אינו בסוף גובהו אלא מרוחק מסוף גבהו קצת ה"נ כתיבה דילפינן מינה דהויא בגובה אינה בסוף הגובה אלא מרוחקת ממנו מעט דהיינו טפח".

כל המחלוקת היא לגבי הירידה למטה מהשליש, אך לגבי טפח העליון לא חלק ר' יוסי, וביאור דבריו שלמד מקשירה הוא מקשירת התפליין בזרוע, ושם אנו קושרים בחלק העליון של הזרוע אך לא ממש למעלה²⁶, וזה מתאים להרחקת טפח²⁷.

לעניות דעתי, ניתן להסביר את דברי ר' יוסי לדעת הרמב"ם גם אם הלימוד הוא מתפליין של ראש כדברי, או כגרסת רש"י, אך נלמד לא ממקום הנחת הטוטפת אלא ממקום הקשר²⁸, וזה לשון הרמב"ם²⁹:

"היכן מניחין תפליין? של ראש מניחין אותן על הקדקד שהוא סוף השיער שכנגד הפנים והוא המקום שמוחו של תינוק רופס בו, וצריך לכוון אותן באמצע כדי שיהיו בין העיניים, ויהיה הקשר בגובה העורף שהוא סוף הגולגולת".

24 הברכי יוסף והבן איש חי ציינו כי יש לו טעם בדברי ר"ח ויטל בשם האר"י בשער טעמי המצוות בפרשת ואתחנן.

25 מרן אינו גורס כרש"י 'בגובה הראש', וכן הוא לפנינו.

26 יש להעיר שקצת קשה לראות בדרשת ר' יוסי את המקור להרחקת טפח, שהרי מי שנקט במפורש להרחיק טפח הוא ר' יהודה, בין למעלה ובין למטה, ועיקר דיוקינו הוא שר' יוסי לא חולק. אמנם ר' יהודה עצמו לא מצאנו כלל שדורש דימוי קשירה וכתיבה, וזה גם לא שייך לטפח התחתון. ואכן בפשט הדברים נראה ביאורו של המהרש"ל בעמודי שלמה שהטפח העליון נחשב כתקרה ולכן פסול.

27 לכאורה ניתן היה לומר לפי דבריו שמכאן למד שמואל את תחילת השליש העליון, ולדמות את הקשירה בזרוע לא להרחקת טפח אלא להרחקת שלישי (ואולי תלוי אם דנים על המיקום בזרוע דוקא או בכל אורך היד), אך נראה שמרן לא רצה להסביר כך כיון שעדיף לומר שדברי ר' יוסי נאמרו בדיעבד ושמואל לכתחילה וא"כ אינו מקור לו.

28 ואף ידויק יותר 'וקשרתם'.

29 הלכות תפליין פרק ד הלכה א.

המקום היחיד שהוזכרה בו במפורש לשון 'גובה' הוא קשר של תפילין של ראש, וכן הוא בגמרא³⁰:

"אמר רב יהודה: קשר של תפילין צריך שיהא למעלה, כדי שיהו ישראל למעלה ולא למטה".

וזה מתאים לדברי מרן, שר' יוסי לומד להגביה את המזוזה אך לא עד הסוף. הש"ך בנקודות הכסף³¹ מציע הסבר אחר בדברי הרמב"ם, ולפיו הגמרא אינה אומרת רק ששמואל אינו חולק על ר' יוסי, אלא שר' יוסי הוא מקור דברי שמואל³²:

"ומאי תחילת שליש העליון דקאמר שמואל - להרחקה' ומפרש הרמב"ם דלא כפרוש רש"י ותוס' אלא להרחקה כלומר דר' יוסי מודה לר' יודא דצריך להרחיקה מן הקורה טפח ומשום חשש הרחקה קאמר שמואל דמצותה להניחה בתחילת שליש שהוא הרחקה וסייג לזה שיניחה למעלה טפח".

ודעת שמואל היא להוסיף על ר' יוסי ולסייג להניח בתחילת השליש כדי שלא לבוא להניח בתוך הטפח העליון.

ה. פסיקת ההלכה

בכל אופן, אף כי מוסכם על הפוסקים שהלכה כר' יוסי במחלוקתו עם ר' יהודה, וכר' זירא בשם שמואל במחלוקתו עם רב הונא, ראינו למעשה שתי מחלוקות בין הרמב"ם והרא"ש:

- א. לרמב"ם לכתחילה יש לקבוע בתחילת השליש העליון, ובדיעבד למעלה מזה כשר, ולרא"ש אין הבדל בין תחילת השליש העליון להמשכו.
- ב. לרמב"ם הטפח העליון פסול, ולרא"ש כשר לכתחילה.

מדברי הרי"ף שהובאו לעיל נראה כי בדין הראשון סובר כרמב"ם ובדין השני כרא"ש³³. וכתב הבית יוסף³⁴:

"ולענין הלכה יש לחוש לדברי הרמב"ם".

30 מנחות לה, ב.

31 יורה דעה סימן רפט סעיף ב.

32 דבריו מבוססים על שינוי קל בגירסה. לפנינו בגמרא, וכן ברש"י, הלשון בתירוצו דברי שמואל היא "להרחיקה". אמנם בב"י ובדברי הש"ך ציטטו "להרחקה" - ללא י', ומכאן הוא מבאר זאת כדין הרחקה.

33 וכ"כ הבית יוסף בהתייחסו לדין השני כי הרי"ף כרא"ש.

34 שם. מסידור לשונו ומההקשר נראה שמתייחס רק לדין השני. ביחס לדין הראשון אינו נוקט עצמדה בהדיא, אך בשו"ע נקט כרמב"ם גם בו.

וכן כתב בשו"ע³⁵:

"איזהו מקום קביעתה וכו' בתחלת שלישי העליון גובה השער. ואם קבע למעלה מזה, כשרה, והוא שירחיקנה מהמשקוף טפח".

אמנם הש"ך³⁶ כתב שמנהג העולם כרא"ש להניח גבוה יותר:
"אבל כל העולם נוהגים להניחה בגובה הפתח".

הוא מוכיח שם שכן דעת רוב הפוסקים, וחולק על מקצת 'אנשי מעשה' בדורו שהחמירו לקבוע דוקא בתחילת השלישי העליון³⁷.

ובדבריו לא מוכח אם 'בגובה הפתח' הכוונה רק שלא דקדקו להקפיד על תחילת השלישי העליון, אלא קבעו באמצעו וכדו', או שכוונתו שנהגו להניח בטפח הסמוך למשקוף, ואם כן חלקו על הרמב"ם לגמרי, שפוסל בזה, ונקטו לחלוטין כדעת הרא"ש.

אך הבן איש חי כתב³⁸:

"...אם הניחה בשלישי העליון אלא שלא נתנה בתחילת שלישי העליון מלמטה למעלה, כי אם הניחה באמצעו או בראש הנוגע במשקוף, הרי זו כשרה בדיעבד לכולי עלמא, מאחר שעל כל פנים היא מונחת בשלישי העליון".

ונראה שאף על פי שגם הוא כותב לכתחילה להניח בתחילת השלישי, וכדברי השולחן ערוך כרמב"ם, הבין בדברי הבית יוסף שכתב לגבי טפח העליון שיש לחוש לדברי הרמב"ם, שזה לכתחילה ולא בדיעבד, ובדיעבד כשרה³⁹.

והגר"ע יוסף חולק עליו בזה, ונוקט שכיון שהשולחן ערוך אחז לשון הרמב"ם, כוונתו כדבריו ופוסל טפח העליון אף בדיעבד⁴⁰:

"והנה אין לפרש שכוונת מרן שיש לחוש לכתחלה דוקא, ואינו פוסק כד' הרמב"ם לגמרי שהוא פוסל בזה אף בדיעבד. שאם כן נמצא שמרן סותר את עצמו במה שהביא בשולחן ערוך לשון הרמב"ם בדיוק, שהוא סובר לפסול בדיעבד גם כן כשהניחה סמוך למשקוף ממש. אלא ודאי שהוא פוסק לחוש אליו להצריך להסיר את המזוזה ולקבעה שנית במקומה הראוי".

35 שם סעיף ב.

36 שם.

37 וכ"כ הברכי יוסף שמנהג העולם לקבוע בגובה השער.

38 בן איש חי שנה שניה פרשת כי תבוא סעיף ז.

39 וכן כתבו הט"ז וערוך השולחן.

40 בשו"ת יביע אומר הנ"ל.

1. סיכום

- א. נראה שהיום מנהג העולם להשתדל לקבוע המזווה בתחילת השליש העליון. אמנם נראה גם שאין ממש מדקדקין בזה ורוב העולם אינו מודד אלא משער, ובפועל קובעים מעל לתחילת השליש.
- ב. רוב השליש העליון כשר לכולי עלמא, לרא"ש ודעימיה לכתחילה, ולרמב"ם בדיעבד, השולחן ערוך נקט כרמב"ם ויש מן הפוסקים שהעידו שנהגו בזמנם כרא"ש.
- ג. הטפח העליון נתון במחלוקת אם כשר לכתחילה או פסול.
- ד. לאור הבעייתיות הרבה שפורטה בתחילה, נראה לי שעדיף ונכון בצבא לקבוע לכתחילה את המזוזה גבוה ככל הניתן, אך לא בטפח העליון, שזה לרא"ש לכתחילה ולרמב"ם לכל הפחות כשר בדיעבד, ובזה יתכן שנציל מזוזה רבות מנפילה, בזיון ואובדן⁴¹.

41 ואם בעל המשנה הלכות חכך לומר שיתכן שהעדיפו שלא לקבוע כדי להמנע מבזיון, קל וחומר שניתן לקבוע במקום השנוי במחלוקת אם הוא לכתחילה או בדיעבד לשם זה.